

MUHBA MUSEU D'HISTÒRIA
DE BARCELONA

**MUSEU D'HISTÒRIA
DE BARCELONA (MUHBA)**
Plaça del Rei, s/n.
08002 Barcelona
Tel.: 93 256 21 00
museuhistoria@bcn.cat
barcelona.cat/museuhistoria

**Ajuntament
de Barcelona**

MUHBA MUSEU D'HISTÒRIA
DE BARCELONA

14
quarhis

QUADERNS D'ARQUEOLOGIA I HISTÒRIA DE LA CIUTAT DE BARCELONA

| BARKENO | BARCINO | BARCINONA |
| BARŠALŪNA | BARCELONA |

quarhis

ÈPOCA II · ANY 2018 · N.14 · ISSN 1699-793X
232 PÀGINES · BARCELONA

Editor:
Museu d'Història de
Barcelona (MUHBA)
Institut de Cultura
Ajuntament de Barcelona

Director MUHBA:
Joan Roca i Albert

Direcció Quarhis:
Julia Beltrán de Heredia

Secretària de redacció:
Vanessa Triay

Consell de redacció:
Xavier Aquilué (MAC)
Julia Beltrán de
Heredia (MUHBA)
Josep Guitart (UAB)
Josep M. Gurt (UB)
Magí Miret (GC)
Carme Miró (ICUB)
Miquel Molist (UAB)
Isabel Rodà (UAB)

Avaluadors externs:
Luis Caballero Zoreda
Carmen Fernández Ochoa
Sauro Gelichi
Jean Guyon
Simon Keay
Bernat Martí
Lucy Vallauri
Desiderio Vaquerizo
Giuliano Volpe

**Altres avaluadors
2012-2018:**
Carmen Aranegui Gascó
José Beltrán Fortes
Gian Pietro Brogiolo
Francesc Burjachs
Claudio Capelli
Carlo Ebanista
Albert García Espuche
Enrico Giannichedda
Ignacio Grau

Carmen Guiral Pelegrín
Sonia Gutiérrez Lloret
Alberto León Muñoz
Josep M. Macias
Assumpció Malgosa
Pedro Mateos Cruz
Josep M. Nolla
Lauro Olmo Enciso
Josep M. Palet
Antonio Pizzo
Juan Antonio Quirós
Paolo Ramagli
Santiago Riera Mora
Queralt Solé
Jacques Thiriot
Josep Maria Vila

Control gràfic:
Emili Revilla

Disseny gràfic:
PFP
(Quim Pintó,
Montse Fabregat)

Realització:
Edicions Hipòtesi, SL

Impressió:
Índice Arts Gràfiques, SL

Imatges de la coberta:
Fons Antic-MUHBA

Imatges contracoberta:
Fons Antic-MUHBA

ISSN
1699-793X

Dipòsit legal
B-9715-2005

© dels textos els autors
© de l'edició

**Museu d'Història
de Barcelona**
Institut de Cultura,
Ajuntament de Barcelona
Plaça del Rei, s/n
08002 Barcelona
Tel.: 93 256 21 00
Fax: 93 315 09 57
www.museuhistoria.bcn.
cat/quarhis

QUADERNS D'ARQUEOLOGIA I HISTÒRIA DE LA CIUTAT DE BARCELONA

| BARKENO | BARCINO | BARCINONA |
| BARŠALŪNA | BARCELONA |

quarhis

ÈPOCA II·ANY 2018·NÚM.14·ISSN 1699-793X
232 PÀGINES · BARCELONA

**Ajuntament
de Barcelona**

9-11	L'ARQUEOLOGIA I EL MUSEU, UN VINCLE SÒLID I DURADOR JOAN ROCA I ALBERT
12-13	EDITORIAL JULIA BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO
EL MUSEU D'HISTÒRIA DE BARCELONA I L'ARQUEOLOGIA: 75 ANYS	
16-25	BARCELONA I ELS CENTRES ARQUEOLÒGICS DEL MUSEU D'HISTÒRIA: UNA APOSTA PER A LA INCORPORACIÓ DEL PATRIMONI ARQUEOLÒGIC A LA CIUTAT JULIA BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO
26-36	L'ARXIU ARQUEOLÒGIC DEL MUSEU D'HISTÒRIA, DES DELS SEUS ORÍGENS A L'ACTUALITAT LÍDIA FONT PAGÈS I EMILI REVILLA CUBERO
NOTES I ESTUDIS	
38-63	LA DARRERA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA AL POBLAT IBÈRIC DEL TURÓ DE LA ROVIRA DE BARCELONA DANIEL GINER IRANZO
64-76	EL ENIGMA DE <i>C. COELIUS</i> I LA PRIMERA MURALLA DE <i>BARCINO</i> ALESSANDRO RAVOTTO
78-94	ANÁLISIS DE LOS CONTEXTOS CERÁMICOS DE LA ANTIGÜEDAD TARDÍA DE LA BASÍLICA DELS SANTS MÀRTIRS JUST I PASTOR (BARCELONA) JULIA BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO I XAVIER AQUILUÉ ABADÍAS
96-121	EL TALLER DE PEDRALBES I ELS GRESOLS CERÀMICS DE LA PLAÇA DEL REI PER LA FOSA DE PLATA. EVIDÈNCIES CERÀMIQUES DE LA BARCELONA DEL SEGLE VIII: ARQUEOLOGIA I ARQUEOMETRIA JULIA BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO I JAUME BUXEDA I GARRIGÓS I MARISOL MADRID I FERNÁNDEZ I MARTA VALLS LLORENS
122-136	EL TREBALL DE LA SEDA A BARCELONA ENTRE ELS SEGLES XV I XVII. UNA APROXIMACIÓ DES DE L'ARQUEOLOGIA I LA DOCUMENTACIÓ ESCRITA IVANA STOJAK I MIKEL SOBERÓN RODRÍGUEZ
138-149	LA CERÀMICA “TIPUS DELFT” (HOLANDA) AL REIAL MONESTIR DE SANTA MARIA DE PEDRALBES JOSEP CRUELLES CASTELLET
150-165	LA FÀBRICA DE CERÀMICA ORNAMENTAL D'ANTONI TARRÉS, SEGLES XVIII-XIX JACINTO SÁNCHEZ GIL DE MONTES I JOSEP M GURT I ESPARRAGUERA
166-180	LA BATERIA ANTIAÈRIA I EL BARRAQUISME AL TURÓ DE LA ROVIRA DE BARCELONA. UN CAS D'ARQUEOLOGIA CONTEMPORÀNIA JORDI RAMOS RUIZ
NOTICIARI	
182	LA MURALLA DE <i>BARCINO</i>
183-184	LA BASÍLICA DELS SANTS MÀRTIRS JUST I PASTOR DE BARCELONA EN EL MARCO DE LA CIUDAD TARDOANTIGUA Y ALTOMEDIEVAL (SIGLOS V AL XIII) Y SU PRECEDENTE ROMANO (SIGLO I)
185-186	ANGULACIONES DEL FÉMUR PROXIMAL A LO LARGO DE LA HISTORIA
187-188	ARCHAEOLOGICAL AUTOMATIC INTERPRETATION AND DOCUMENTATION OF CERAMICS ARCHAIDE (693548). AVENÇOS DE LA SEGONA ANUALITAT
189-190	HOMENATGE AL DR. ALBERTO LÓPEZ MULLOR. ESTUDIS SOBRE CERÀMICA I ARQUEOLOGIA DE L'ARQUITECTURA
191-193	BIBLIOGRAFIA PUBLICADA SOBRE ARQUEOLOGIA DE BARCELONA
195-197	TEXTOS EN CATALÀ. SÍNTESI
199-206	TEXTOS EN CASTELLANO. SÍNTEISIS
207-215	ENGLISH TEXT. SUMMARY
217-225	TEXTES EN FRANÇAIS. RÉSUMÉ
227-232	NORMES DE PRESENTACIÓ D'ORIGINALS A QUARHIS

Aquest és un número de *Quarhis* una mica especial, hem volgut reflectir els setanta-cinc anys que han passat des que el Museu va obrir les portes a la Casa Padellàs i a la plaça del Rei. És un aniversari que ens ha estimulat, en tots els fronts de l'activitat, a donar més impuls a la institució, en un moment en què arreu d'Europa els museus de ciutat experimenten canvis profunds i en què Barcelona, líder d'una xarxa informal de museus europeus, hi pot dir alguna cosa.

Que la secció de museus de ciutat de l'ICOM, el Camoc, proposés al MUHBA de fer la ponència marc per al congrés mundial de 2018 a Frankfurt, dedicat a debatre sobre "El futur dels museus de ciutat", és un estímul afegit i no sense relació amb la revista que teniu a les mans. La petició fou fruit, si més no en part, d'haver presentat en el congrés anterior a Ciutat de Mèxic els resultats de la intervenció arqueològica, patrimonial i museística al Turó de la Rovira.

No és aquesta l'única referència internacional recent del conjunt del MUHBA que condueix a aquest *Quarhis*. Hi ha un bon nombre de treballs presentats en múltiples congressos pel personal de la casa, que aquí no podem detallar, i hi ha també l'impacte durador que han tingut les jornades dedicades a "La gestió dels arxius arqueològics" celebrades al Museu en 2015 i el que tenen projectes com el de "Color, luxe i moda a l'època romana. Pedres precioses i ornamentals i les seves imitacions", que es prepara per a la tardor d'aquest 2018.

Tot plegat condueix a una obvietat, però és bo insistir-hi: el Museu no es pot explicar sense l'aportació essencial dels treballs arqueològics en la recerca històrica, en les peces custodiades i en espais patrimonials tan diversos com el subsòl de la plaça del Rei, el Palau Reial medieval, el Turó de la Rovira o, darrerament, les cases barates del Bon Pastor de 1929.

Per tot això, tornant al que dèiem al principi, vam proposar a Julia Beltrán de Heredia, com a responsable de la revista que, amb motiu del 75è aniversari del Museu, el número aplegués aportacions de l'arqueologia a la tasca del MUHBA i al coneixement de la trajectòria de Barcelona. A la vista dels resultats, cal celebrar sens dubte aquest *Quarhis* sobre l'arqueologia i la nostra institució, de la qual han estat part també, en diversos períodes, el Servei d'Arqueologia de Barcelona i el Monestir de Pedralbes.

En el primer article, Júlia Beltrán de Heredia passa revista, des de la seva òptica pròpia de conservadora de la plaça del Rei, a la incorporació al llarg del temps del patrimoni arqueològic als espais visitables del Museu en l'àmbit del nucli antic de la ciutat. A continuació, en el segon text, Lúcia Font i Emili Revilla expliquen el període formatiu de l'Arxiu arqueològic, que va marcar un abans i un després en la capacitat del Museu de complir amb l'obligació –els autors recullen les paraules d'Agustí Duran i Sanpere–, "d'aplegar les proves i testimonis que expliquen la transformació de la ciutat". En aquest sentit esperem també que aviat doni fruits la participació del Museu en el projecte ArchAIDE de classificació automàtica de materials arqueològics digitalitzats, tal i com es ressenya al final de la revista.

A més dels dedicats al Museu directament, els treballs aplegats en el número cobreixen des dels ibers als temps preolímpics de 1990. Julia Beltrán de Heredia en fa a l'editorial una glossa acurada i cronològicament ordenada, la qual cosa ens permet fer aquí algunes divagacions sobre com el mètode arqueològic i els treballs que en resulten circulen per tot el Museu.

Convé notar, d'entrada, que en el seu setanta-cinquè aniversari segueix ben viu un dels temes fundacionals: la muralla romana. En el número hi ha una presència doble d'Alessandro Ravotto. En primer lloc, amb l'article on aborda l'estructura de la primera muralla, reinterpretant la inscripció de *Caius Coelius*. Ravotto efectua una deliciosa incursió detectivesca pels interessos culturals de la burgesia barcelonina de la segona meitat del segle XIX, per arribar a la conclusió que Josep Laribal la va ubicar al jardins de la seva finca de Montjuïc, i que d'aquí va venir la confusió quant a la seva procedència. En segon lloc, amb la notícia de la seva tesi doctoral per la Universitat Autònoma de Barcelona, que el Museu té en curs de publicació i que ha guanyat el Premi Ciutat de Barcelona. El resum que se n'inclou a la revista acaba amb un tema clàssic en els debats de la historiografia barcelonina: "la solidesa de les noves defenses –s'indica– va ser un dels elements que van determinar que, entre la antiguitat tardana i l'alta edat mitjana, Barcelona assumís progressivament un paper predominant a la regió".

Pel que fa a l'arqueologia tardoantiga i cristiana, aquest *Quarhis* es manté fidel a una constant dels números precedents, amb dos treballs sobre la Basílica dels Sants Màrtirs Just i Pastor. La recerca que Julia Beltrán de Heredia signa amb Xavier Aquilué permet, a partir de les datacions ceràmiques, perfilar una mica més la complexa trajectòria d'aquell indret de la topografia urbana, des dels temps altimperial a la construcció de la primera basílica al segle VI i a la seva evolució posterior. Alhora, al final de la revista hi ha la referència a la tesi doctoral sobre la Basílica dels Sants Màrtirs Just i Pastor de Julia Beltrán de Heredia per la Universitat de Saragossa, que la Facultat Antoni Gaudí de Barcelona té en curs de publicació. Cobreix des del segle I al segle XIII. Esperem que pugui ser un referent per orientar nous treballs sobre la morfologia urbana d'aquesta zona de *Barcino* i de *Barcinona*, en diàleg amb el turó ocupat pel temple d'August, en un primer temps, i en relació posteriorment amb la construcció, usos i evolució de basílica i les dependències a ella vinculades.

També són dos els textos dedicats al Turó de la Rovira, que en moments molt distants en el temps ha tingut un paper breu però decisiu, per la seva posició geoestratègica en relació amb la plana als seus peus. El primer dels articles aborda el nucli ibèric, que fou excavat per primer cop en 1932 i ho ha estat per darrera vegada en 2015. Daniel Giner exposa com ara es poden interpretar millor la dimensió del poblat (unes 3,5 Ha), el seu paper en el control de la plana barcelonina i les dates de la seva breu existència, potser menys de tres quarts de segle entre la fundació a mitjan segle III aC i la romanització arran de la Segona Guerra Púnica. L'altre cicle històric, exposat per Jordi Ramos, correspon com és sabut a la guerra civil i la postguerra, des de la construcció en 1937-1938 de la bateria antiaèria als terrenys d'El Castell (Casa Peñasco) fins a l'enderroc, com-

pletat en 1990, del nucli barraquista format en la postguerra. Tots dos treballs ja han repercutit en els estudis, museografies, guies i recorreguts del Museu.

El present *Quarhis* inclou també una recerca a cavall de la geografia històrica i la història urbana sobre el treball de la seda a l'Edat Moderna, que és obra d'Ivana Stojak i Mikel Soberón i que amalgama fonts arqueològiques i escrites diverses. Els resultats són importants tant per l'aprofundiment en l'estudi de l'organització social del treball, "el fet de no disposar d'unes institucions que ordenessin l'activitat –plantegen els autors– també va permetre una major flexibilitat i diversitat de relacions de producció", com per l'esforç efectuat per localitzar l'activitat sedera als segles XV, XVI i XVII; n'han resultat tres plànols que caldrà incloure a la Carta Històrica de Barcelona del MUHBA.

Menys fressat havia estat fins ara a *Quarhis* l'estudi dels espais industrials contemporanis, com el que proposen Jacinto Sánchez i Josep M. Gurt per a la fàbrica de ceràmica d'Antoni Tarrés vora el carrer dels Tallers, en una zona que des de mitjan segle XIV era de tradició terrissera. La recerca aborda la seva formació com a casa fàbrica des del segle XVIII i el seu paper en la construcció urbana, a la qual Tarrés va proveir de ceràmica ornamental durant la segona meitat del segle XIX. És un estudi vinculat a les pràctiques dels estudiants d'arqueologia de la Universitat de Barcelona que ha emprat una gran varietat de fonts i que resulta d'una gran actualitat ara, quan s'ha plantejat la conservació patrimonial de les cases fàbrica de Ciutat Vella, que de moment ja s'ha concretat al Raval. Convindrà aquí també apel·lar, segurament, a l'arqueologia de l'arquitectura de la qual era mestre l'enyorat Alberto López Mullor.

No podien falta en aquesta edició commemorativa els estudis ceramològics, que han estat fil conductor de la revista des dels seus inicis, amb articles que aporten dades per a dos moments ben diferents de la història urbana. Un és sobre les ceràmiques del segle VIII, destacant entre els casos que presenta l'estudi de l'àrea palatina a la plaça del Rei, on residia llavors el walí que governava *Madīna Barṣalūna*, a l'extrem nord de l'Àndalus; l'estudi és obra de Julia Beltrán de Heredia, Jaume Buixeda, Marisol Madrid i Marta Vall. L'altre és el treball dedicat a la procedència i la presència a Barcelona de ceràmiques de luxe de tipus Delf al final de l'Edat Moderna, entre 1740 i 1800, que Josep Cruells estudia a partir dels materials de les excavacions al Monestir de Pedralbes.

No hi podia faltar tampoc, per acabar, una línia de treball més recent, però ja sòlida al Museu, sobre les restes òssies des de la perspectiva de la medicina històrica. És un camp en el qual el MUHBA fa recerca en diferents fronts, que han de confluïr en unes jornades i algun espai expositiu sobre salut i ciutat a Barcelona al llarg dels temps. Hi encaixarà molt bé el treball ressenyat en aquestes pàgines, que dirigeix el doctor Roberto Seijas, sobre les deformacions del fèmur que provoquen artrosi, a partir d'ossos dels segles IV, XIV i XVII custodiats pel MUHBA i de fèmurs actuals conservats per la Universitat Internacional de Catalunya.

Amb tot plegat, tan sols queda desitjar una bona lectura del número!